

Adalékok Basilius István életéhez.

Az unitarismusnak a XVI. században nem volt buzgóbb térítő apostola, mint Basilius István. Tettel s élőszóval egyaránt szolgálta vallását, egyházát és mind két téren szép sikerrel működött. Élete története sok homályos, eddig fel nem derített részlettel bir; nevéhez több oly esemény emléke fűződik, melyeket kellő hitelességű adatok hiányában eddig bizonyítani nem sikerült, de a melyek arra ösztönöznek, hogy ez irányban behatóbb kutatások végeztessenek.

Családi viszonyai, származása eddig ép oly hiányos képet mutattak, mint Erdélyen kívüli térítő működése. Az előbbire nézve néhány biztos adat került elélem, a melyeket itt közölni bátorkodom sőt az utóbbit illetőleg is leltem egy, eddig ismeretlen adatot, mely tasnádi lelkészkedéséről szól. Hogy Belényesen kívül csakugyan ő alapította-e a békési, makói, simándi, hódmező-vásárhelyi, szegedi, temesvári unitárius egyházakat, s hogy Nagyváradon térített-e át csakugyan 3000 embert: ezeket más szerencsésebb kezű kutatók fogják világosan megoldani. Ma e részletek bizonytalanok, épen ezért késpzépnyül nem vehetők, de célul szolgálhatnak biztos alpra támaszkodó kutatásoknak.

Basilius István származási helye, mint eddig is tudva volt, Kolozsvár. Atyja Balázs deák (circumspectus Blasius literatus Colosvariensis). Testvérei: Ferencz doktor († 1577 előtt); László († 1579 előtt); György és Ambrus. Neje Moód Erzsébet; gyermekei: Erzsébet, Katalin, Anna, Judit; vejei: Gyulai János, Szegedi Gergely ötvösök, Szőlősi Péter deák gyerőmonostori vár prefectus. (Judit talán hajadonon s még 1580 előtt meghalt).¹ A család maga vagyonos polgári család volt.

A fentebbi adatok igazolásául a következő okmányok szolgálnak. 1579-ben nov. 30-án eladja tiszteletes Basilius István, a néhai kolozsvári Balázs deák fia unokaöccsének Balásfi Jánosnak (ekkor „notarius cancellariae maioris,” majd 1591-ben gyulafehérvári káptalani requisitor [B. prot. p. 49], a testvére: László fiának, kit több leány-

¹ V. ö. Ker. Magv. XIV. 288. l.

gyermek testvérével együtt ő a maga házában nevelt fel, mint árva gyermekeket, a kolozsvári piacon levő szeglet házát 800 frtéért. A ház a Budai Tamás, Nyirő Simon s Szent-Miklósi György háza szomszédságában, a Hosszu Gergely öröklött házához közel feküdt. Basilius István ez eladást gyermekei: Erzsébet, Gyulai János ötvös neje, Katalin, Szegedi Gergely ötvös neje és Anna s Judit hajadonok beleegyezésével eszközli.

1577. nov. 12-én *Balásfy István tasnádi* concionátor megveszi testvérétől (frater conterminus) Balásfy György kolozsvári polgártól, ennek Kolozsvárott a „Hásongáth“-on levő kertjét, oly feltétel alatt, hogy miután még György e kert miatt perben áll mindkettőjük legidősebb testvére, néhai Ferencz doktor özvegyével Annával, ki jelenleg Seoreos Vincze kolozsvári polgár neje, előbb eladó e pert bonyolítsa le a maga előnyére.

1577. febr. 15. Ugyanazon György eladja testvérének (frater carnalis) Balásfy Ambrusnak a kolozsvári promontoriumon levő szőlőjét.

1587. márcz. 12. *Basilius István pastor Ecclesiae in possessione Szent-Mihályfalva*, terhes anyagi viszonyaitól kényszerítette eladja vejének Szöllősi Péter deák, gyerőmonostori vár prefektusnak, Kolozsvárott a Széna-utczában levő ama kőházát, melynek egyik szomszédja Balásfy Ambrus requisitor, a másik pedig a kis farkas-utczába vezető sikátor, 700 frtéért. E ház harmadrészben a Szőlősi Péter nejének, Balásfy Annának, anyjáról Moód Erzsébetről való öröksége. Basilius István az evictiót magára vállalja e házért.

Ugyanazon év és napon t. i. 1587. márcz. 12-én *Basilius István pastor Ecclesiae possessionis* Keobleos, Hentrel Balázs kolozsvári polgártól egy házat vesz 225 frtéért.

Ezek a hivatolt adatok, melyek a kolozs-monostori konventnek az orsz. levéltár-kincstári osztályában található protocollumaiból véve. Lelhelyük sorban a következő: Prot. „1578“ fol. 60; fol. 18; fol. 18; Prot. „DD“ fol. 112; fol. 130. --

Kérdésbe tehető, hogy Basiliusnak voltak-e több gyermekei és épen fiai is? Ilyenek nem említetnek ugyan, de az utolsó előtti okmányban ezen kifejezés fordul elő: „filiorum filiarumque suarum, fratrum ac consanguinearum omnium sub notandis in se ipsum assumptus, libere et sponte fassus est“.

Kérdésbe tehető, hogy miképen lehetett őt egy és ugyanazon napon Szent-Mihályfalvi és köblői lelkésznek nevezni, mint a két utolsó okmány teszi? Aligha másképen, minthogy ezen Szolnok-Dobokában fekvő községek egy egyházat képeztek.

Kérdésbe tehető, hogy miért „Basilus“ és nem „Balásfy“ István néven nevezi magát holott az idézett okmányokban ő maga, gyermekei, így is neveztetnek, testvére, rokonai pedig csak is így fordulnak elő? A feleletet a kor szokásaiban találjuk meg.

Végre családfáját a következőleg állítjuk egybe.

Circumspectus Blasius literatus Colosvariensis.

Ferencz dr. neje Anna II. férje } Sörös Vincze.}	László János és több leány	Basilus István, neje Moód Erzsébet } Erzsébet } f. Gyulai J. } ötvös.	} } Katalin } f. Szegedi G. } ötvös.	György canc. not. requis.	Ambrus requisit. Anna Judít (1577-80. közt ?)
				f. Szőlősi P. prefektus.	

POKOLY JÓZSEF

Párisi levél.

Páris, 1897. máj.

(Exquisse d'une philosophie de la religion, Sabatier A.-tól. I. köt. 8. r. Fischbacher. A szabadelvűek conferentiája Nimesben. Párisban tartott vallási összejövetelek.)

Szerkesztő Ur!

Sabatier munkájának közreadása nevezetes esemény. Renán „Jézus élete“ óta egy munka se gyakorolt oly mély hatást a bölcselmi és vallási kérdésekkel foglalkozó szellemekre. Az első kiadás néhány hét alatt elfogyott, a második is csaknem teljesen. Hatalmas mű az eszméknél, a kegyességnél, tudománynál, az egyéni tapasztalatnál, az éles látásnál és mélyreható észrevételeknél fogva.

Már is sok tiltakozást, szenvedélyes vitát, sok hallgatag vagy lármás gyűlötséget idézett elé. De alkalmul szolgált lelkes nyilatkozatokra, meleghangu dicséretekre is és mindenek felett a szerző iránt a rokonszenv számos nyilvánítására. Sok elismerést kapott nem ismerőseitől, világi emberektől, sőt még kath. papoktól is azért a jóért, azért az élvezetért, mit könyve szerzett. Úgy látszik, a mint mondják, hogy ez a könyv a kellő órában jött. Éppen a kellő órában, a mikor sok lélek szükségét érzi, hogy valami jobb, erkölcsibb és tartósabb dologban higgyen, mint a mit a materialismus és sensualismus ajánl; s mely szükségét a katholicismus ki nem elégíthet, mivel a gondolatot és a lelkiismeretet elnyomja; s a régi protestans orthodoxia sem elégíti többé, mert a betű rabszolgája. Mondjuk ki mindenek előtt, hogy e könyv bizonyos tekintetben a szerző szellemi és erkölcsi önéletirata. Ő maga is annak nyilvánítja előszavában: „Nem irtam semmit itt csak a tényeket, melyek bennem és általam meg vannak állapítva. Igaz, hogy én felteszem, hogy minden gondolkodó olvasó fel tudja azokat találni és saját személyes tapasztalatában a lánczolatot követni.“ Hosszas és fáradságos munka után, melylyel magának hitéről akart számot adni és e hit *miért*-jéről és *hogyan*-járól, írta meg e művet a tudós tanár mintegy a lelkiismeret elémondása után, s örvendetes, hogy a békét megtalálta. Ezért, hogy a mű hasznos másoknak, mindazoknak, a kik mint ő a személyes